

1. EL DESVETLLAMENT D'UNA CONSCIÈNCIA NACIONAL

Des del Decret de Nova Planta (1716), es van fer intents de centralització politicocultural; Catalunya derrotada per França imposa una cultura castellana sobretot a la gent de la ciutat i a la classe alta i el català queda apartat com a una llengua familiar i del poble, també apartada de l'ús administratiu i cultural. A la fi del segle XVIII, com a conseqüència de l'auge socioeconòmic de Catalunya, la burgesia començà a buscar signes distintius enfront la resta de l'Estat; això va fer que alguns estudiosos com Pròsper de Bofarull, cerquessin les **arrels catalanes** en l'època medieval i publiquessin alguns estudis històrics. Aquest intent de recuperar la **identitat nacional** es feia en castellà ja que la cultura (educació) es feia en castellà. El moviment que impulsa el renaixement del català s'anomena la Renaixença, que al principi estava formada per la difusió d'un català culte lligat a la poesia.

1.1. La renaixença

Fou un moviment cultural, lligat al Romanticisme que es desenvolupà a Catalunya entre els anys trenta i vuitanta del segle XIX (Isabel II puja al tron i els liberals li fan costat). Aquest moviment reivindicà el renaixement del català com a llengua literària i de prestigi, i aportà els elements per crear una identitat col·lectiva a partir de la recuperació de la pròpia història. Aquest moviment va estar fortament influït per el **Romanticisme** → moviment artístic i literari originat a Alemanya a la fi del segle XVIII. Els seus valors són: la llibertat individual, política i nacional dels pobles; la valoració del patrimoni popular i sobretot de la llengua, que són els elements diferencials d'una nació; i la recerca de les arrels nacionals (a Catalunya hi governava una oligarquia de Madrid; la burgesia, la indústria i el camp català no s'hi troben representats i busquen aquestes arrels per arribar a la unitat com a poble i a la defensa del territori).

- ❖ L'oda **La Pàtria** (Bonaventura Carles Aribau), publicada en el diari El Vapor el 1833, fou el primer poema que identifica la pàtria i la llengua, seguint el model romàntic (sentiments davant la raó). No fou fins als anys 40 que es manifestà la voluntat de recuperar el català com a llengua literària i de prestigi social, tal i com ho expressà Joaquim Rubió Ors (sota el pseudònim de *Lo Gaiter de Llobregat*), en el pròleg del seu recull de poemes publicat el 1841.
- ❖ El 1859 es reinstauren els **Jocs Florals** → festa de caràcter trobadoresc que premiava textos poètics amb diverses flors: flor natural, Englantina i Viola. S'hi utilitzava un català arcaic i temes del Romanticisme. Van significar el definitiu renaixement i la institucionalització de la llengua.

Les crítiques de la renaixença s'iniciaren entre els anys 60-70 lligades a importants canvis socioeconòmics i polítics a Catalunya. Es recriminava al moviment renaixentista de limitar l'ús literari del català i també es criticava l'ús romàntic de temes i mites històrics; tot i així, fou a partir d'aquest moment que una nova generació d'intel·lectuals intentaren assimilar aquesta cultura a la tradició popular, ja que aquesta cultura s'estava convertint en el vehicle que la burgesia industrial catalana utilitzava per dotar-se d'uns símbols distintius de l'Estat espanyol.

1.2. Renaixença i cultura popular

Les capes populars de la població van ser les continuaren utilitzant el català tan a nivell quotidià com en algunes publicacions, mentre les classes altes i cultes es van castellanitzar. L'ús del català o del castellà tenia una forta connotació social. Per tant, quan la burgesia culta començà a utilitzar el català ho va fer en el camp de la poesia amb un llenguatge arcaic, culte i diferenciat del que parlava el poble. Per tant, el moviment de la Renaixença fou refusat per la massa popular davant la inexistència d'una difusió cultural de la llengua catalana que es parlava al carrer. En la segona meitat del segle XIX, alguns intel·lectuals intentaren que el moviment renaixentista assimilés la tradició popular; aleshores fou realment quan es dugué a terme un autèntic moviment renaixentista que consistia en la creació d'una **cultura autònoma en català** com a base per fer renéixer una consciència nacional. Es recuperà l'obra d'Aribau com a origen del moviment. L'acostament de la cultura de la Renaixença i la cultura popular es produí mitjançant el cant coral, el teatre i la premsa; serà a partir d'aquests mitjans que es difondran els símbols catalans com la barretina, la sardana o cançons emblemàtiques com *els segadors* i *el cant de la senyera*.

El cant coral

Va ser un dels primers mitjans de difusió popular de la llengua catalana, gràcies a **Josep Anselm Clavé**. Era un antimonàrquic, polític republicà federal, que fou empresonat (per participar a la batalla de Jamància el 1841) i en sortir de la presó, es dedicà professionalment a la música i es plantejà el repte de dignificar el temps lliure dels obrers mitjançant el cant coral, inspirat en el lema «*Progrés, virtut i amor*». El 1850 Clavé fundà a Barcelona la societat **La**

Fraternidad, que interpretava les peces que ell mateix componia en català. El 1857 va constituir la **Sociedad Euterpe** que reunia els diferents cors, coneguts popularment com a **Cors de Clavé** que s'anaven formant en alguns pobles de Catalunya amb la finalitat d'ensenyar el català a les classes més populars. El 1891, els compositors Amadeu Vives i Lluís Millet van fundar l'**Orfeó Català**: institució que va contribuir a crear un sentiment d'identitat col·lectiva i institucionalització de la llengua per fer-la present en la societat.

El teatre i la premsa

-El teatre popular va ser l'únic art de masses durant el segle XIX. A la fi del segle XVIII, s'havia desenvolupat certa activitat teatral al voltant de salons particulars (*sessions de sala i alcova*). A mitjan segle XIX, es formaren a Barcelona els **tallers** → llocs on es feien representacions teatrals i reunions polítiques o de lleure lligades a la cultura popular (balls...). Un dels més coneguts fou el format per **Frederic Soler** (pseudònim de *Serafí Pitarra*) que començà el moviment teatral al costat de **Àngel Guimerà**; ambdós van intentar reflectir la realitat de l'època amb el teatre. Les obres eren escrites en català popular i lluny dels temes romàntics que utilitzava la burgesia conservadora. En aquest context, escriptors renaixentistes de teatre com **Àngel Guimerà** i de poesia com **Jacint Verdaguer** enllaçaren el llenguatge popular amb la cultura literària, convertint-se en els creadors del català literari modern.

-L'edició d'obres en català en desenvolupà en el camp de la premsa (quaderns setmanals, fulletons...), a més del teatre. La més estesa fou la premsa satírica i humorística relacionada amb el republicanisme. La primera publicació en català fou un *Tros de Paper* (1865-1866). Les publicacions més emblemàtiques foren dos diaris setmanals: **La Campana de Gràcia** i **L'Esquella de la Torratxa** (publicacions humorístiques de molta crítica política). No fou fins al 1879 que Valentí Almirall impulsà la publicació del **Diari Català** → marca l'inici de la premsa catalana/era un diari de cada dia/pretenia informar les classes baixes i impulsar el català.

Tan el teatre com la premsa, reflectien la realitat popular i expressaven els problemes que preocupaven al poble, de la mateixa manera que transmetien cultura, consumida tan pels obrers com per la petita i mitjana burgesia.

2. LA RENOVACIÓ DEL CATALANISME CULTURAL: EL MODERNISME

El **modernisme** fou un moviment literari i artístic que es desenvolupà a finals del segle XIX, quan la Renaixença perdia força com a moviment, i la primera dècada del segle XX, quan el Noucentisme s'imposà com a nou corrent.

-Era un moviment renovador que pretenia identificar totes les innovacions amb tot el que arribés d'Europa. Pretenia modernitzar la cultura catalana, enfront la renaixença i l'endarreriment industrial espanyol.

-La voluntat de normalitzar el català es concretà en la intenció de crear una normativa lingüística. El principal impulsor fou l'enginyer Pompeu Fabra, encara que els seus criteris no s'aprovaren fins el 1913 per IEC.

-Així doncs, el modernisme generà un **nacionalisme cultural** → reivindica la cultura catalana com una cultura autònoma i diferenciada de la cultura de la resta de la Península. En aquest sentit, fou aprofitat per la política per a justificar Catalunya com una nació diferent d'Espanya.

3. LA CONFIGURACIÓ DEL CATALANISME POLÍTIC

Es considera que a mitjan segle XX i durant el sexenni democràtic, s'inicià el desvetllament de la consciència nacional catalana en forma de moviment populars anticentralistes estimulats pels problemes socials de la industrialització.. Però fins a la Restauració borbònica, no s'articulà un moviment polític catalanista lligat al modernisme, tot i que hi havia diferents ideologies internes.

3.1. Les primeres reivindicacions: federalistes i carlins

Paral·lelament al renaixement de la cultura entre els anys trenta i quaranta del segle XIX, esclataren les **primeres manifestacions anticentralistes**, més lligades a les protestes sociopolítiques de les classes populars (rurals i urbanes) que no pas a una reivindicació nacionalista.

1-La major part es van produir a l'àmbit urbà (Barcelona), lligades a les reivindicacions obreres que proposava el **republicanisme federal** davant la industrialització. Exemple: el 1869 "els focs de la Bisbal".

2-d'altra banda, també va ser important la incidència del **carlisme** en el món rural. Aquest era el moviment que més representava a la pagesia que reivindicava la reinstauració dels furs i el manteniment de les lleis tradicionals catalanes davant el capitalisme. Després del fracàs del carlisme, molts d'ells van evolucionar cap a un catalanisme conservador.

Els dos casos tenien un objectiu comú: el rebuig del centralisme estatal i la defensa dels drets de Catalunya davant la ineficàcia del govern central per solucionar la crisi. Aquests contrastaven amb la Renaixença (burgesia) que pretenia unificar Espanya.

-El **federalisme**(manera d'expressar les necessitats del poble) va ser el corrent polític que adquirí més força a partir del sexenni democràtic. S'organitzaren com a partit al 1868(Partit Democràtic Federal), defensant l'anticentralisme, en el qual destacaren **Francesc Pi i Maragall i Valentí Almirall**(la república catalana era el seu principal objectiu). Entre el 1867-1873 van dur a terme insurreccions per proclamar l'Estat català que provocà que els dos líders es separessin en dos blocs el 1881.

3.2.El regionalisme de Valentí Almirall

•Després dels fracassos del Sexenni Democràtic i la 1a República, Almirall va difondre una **concepció regionalista de federalisme**(era necessari regenerar Catalunya per regenerar Espanya). Les idees van ser difoses a través del *Diari Català* que va dirigir del 1879-1881 i al 1886 va plasmar el seu pensament polític a l'obra: *Lo Catalanisme*. Volia integrar totes les forces polítiques catalanes en un sol bloc; això no va passar, però va aconseguir polititzar el catalanisme.

•Els intents integradors es manifestaren en la convocatòria del **I Congrés Catalanista**(1880)amb els objectius de: arribar a la defensa del Dret civil català(dret ciutadans- hereu i pubilla)i crear un centre cultural i científic per normalitzar i difondre la cultura catalana. D'aquest congrés, sorgí al 1882 el **Centre Català**(federalistes d'Almirall+moderats apolítics de la Renaixença). L'objectiu era la defensa de la particularitat catalana, tot i que en el fons, s'hi detectava la voluntat d'implicar la burgesia a la política per desplaçar les classes dirigents espanyoles de la Restauració.

•En el **II Congrés catalanista**(1883)convocat pel Centre Català, es criticà la posició centralista de la burgesia catalana, es reivindicà la cooficialitat del català i el castellà, la conservació del Dret civil i el reconeixement de Catalunya com una entitat global; així mateix, es reclamà una política econòmica proteccionista, ja que els canvis lliurecanvistes afectaven els interessos de la burgesia catalana.

•Aquest malestar en la societat catalana es reflectí en un manifest impulsat per Valentí Almirall conegut com a **Memorial de Greuges**(queixes que té Catalunya d'Espanya) i fou lliurat a Alfons XII el 1885. Tot i que no tingué incidència política, va ser la primera actuació conjunta de la burgesia catalana.

El 1887 el sectors més conservadors s'amaren del Centre Català i s'inicià un període d'hegemonia dels corrents catalanistes de la burgesia i l'església.

3.3El catalanisme conservador

•Durant bona part del segle XIX, la **burguesia catalana** havia donat suport a la idea de crear un Estat liberal centralista(pensant que era favorable per la industrialització). D'altra banda, el federalisme republicà integrava les reivindicacions obreres contràries als seus interessos. Els primers anys de la Restauració foren estables, però començaren a sorgir conflictes provocats per la represa del moviment obrer en contra de l'economia liberal de l'Estat. En aquest context, la burgesia s'identificà amb un **nacionalisme de base conservadora i catòlica**, que després del trencament del Centre Català(1887), formà una agrupació dirigida per Àngel Guimerà anomenada **Lliga de Catalunya**. Aviat s'hi integrà el Centre Escolar Catalanista format per estudiants conservadors com Enric Prat de la Riba.

•Va ser en aquest moment que es politilitzaren la literatura i la premsa. També s'intensificà la creació de diverses **entitats socials catalanistes**, tant en l'àmbit cultural i del lleure(centres excursionistes, coral)com en el científic i polític→foren les que a la llarga, van mantenir l'esperit nacionalista de la societat catalana.

•A l'any **1888**, aprofitant la visita de Maria Cristina a Bcn amb motiu de l'Exposició Universal, els membres de la Lliga li lliuraren un missatge amb certes reivindicacions autonòmiques.

•L'expansió de les entitats i la voluntat de la burgesia per coordinar-les afavorí la creació de la **Unió Catalanista**(1892)→agrupació de diverses entitats catalanistes per tal d'establir les bases d'una estratègia política comuna que es difongués arreu de Catalunya, no només per Bcn. L'acció més important que van fer, va ser la redacció de les **Bases de Manresa**(1892)→projecte d'autonomia política inspirat en les constitucions catalanes anteriors a 1716(nova planta) en què hi havia unes Corts pròpies, es reivindicava el català com a llengua única i es definien les relacions amb el govern espanyol; no es posà en pràctica. = PACTISME(busquen lleis pròpies del territori).

•Finalment, la crisi provocada per la pèrdua colonial(1898) i la frustració de la burgesia catalana ja que el govern espanyol es negava a aplicar una política regeneracionista, tal com es va demostrar en la protesta del **tancament de caixes**(1899). van impulsar el catalanisme conservador. *TANCAMENT DE CAIXES→moviment de protesta dels comerciants i fabricant catalans que es negaren a pagar els impostos corresponents a la seva activitat econòmica, els quals van ser augmentats pel govern després de la derrota del 98.

4. L'IMPULS DECISIU DEL CATALANISME POLÍTIC

En el primer terç del segle XX, els diversos corrents catalanistes es van articular a través de partits polítics i van començar a intervenir en la política de l'Estat.

4.1. L'hegemonia dels conservadors

-El **1901**, la burgesia catalana va aconseguir d'articular políticament la defensa dels seus interessos mitjançant la fundació de la **Lliga Regionalista**. En les eleccions legislatives d'aquell any, la candidatura lligaire anomenada candidatura dels *quatre presidents* va tenir molt èxit i va superar a la ciutat de Barcelona les candidatures republicana i monàrquica. Els seus dirigents més destacats foren Enric Prat de la Riba, Francesc Cambó i Josep Puig i Cadafalch. Els objectius eren: reformar la restauració des de dins/aconseguir una autonomia política i administrativa per Cat./lluitar contra el caciquisme i el frau electoral.

-El **1905**, la Lliga va guanyar en les eleccions municipals, però l'exèrcit temerós de l'augment del poder dels regionalistes, assaltà les redaccions del diari **La Veu de Catalunya** i del setmanari satíric **Cu-Cut!** (amb l'excusa de la publicació en aquest darrer d'un acudit antimilitar al·lusiu a la derrota del 98). La indignació d'aquests fets i la proclamació de la Llei de jurisdiccions (1906) foren els detonants perquè totes les forces polítiques catalanes s'agrupessin en una coalició anomenada la **Solidaritat Catalana** → pretenia projectar en el camp polític, el caràcter pluralista de l catalanisme cultural (no partidista), però l'heterogeneïtat ideològica i el dirigisme de la Lliga (vol liderar ella sola), feren fracassar aquesta coalició. Uns la feien servir com a eina de negociació; altres, com una exigència per l'autonomia.

-Fou en aquest moment que es generalitzà el terme de **nacionalisme** (per referir-se al nacionalisme polític) → la publicació del llibre d'Enric Prat de la Riba (**La nacionalitat catalana**) del 1906, fou considerat l'obra teòrica del catal.

-Després de que es desfés la Solidaritat Catalana i d'un breu període en que les esquerres aconseguiren protagonisme, la Lliga Regionalista va unir tota la dreta catalana i es recuperà l'hegemonia política a Catalunya.

-Per tant, el 6 d'abril de 1914 es constituí la **Mancomunitat de Catalunya** sota la presidència de la Lliga que va significar la primera vegada que s'aconseguia un cert nivell d'autogovern, malgrat que les competències eren tan sols administratives.

LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA (1914-1925)

Era una institució que agrupava les 4 diputacions provincials catalanes, constituïda el 6 d'abril de 1914. De fet, des de la fi del segle XIX hi havia hagut propostes per a formar una única diputació per Catalunya com a pas previ per l'autonomia, però no van reeixir.

-El 1911, la **Diputació de Barcelona** (presidida per **Enric Prat de la Riba**) va redactar un avantprojecte de Mancomunitat que fou presentat al govern liberal de José Canalejas. L'aprovació no fou fàcil. El Congrés l'aprovà el 1912, però el Senat no ho va fer. L'assassinat de Canalejas que afavorí la pujada al poder d'un govern conservador, ajornà el procés fins al 18 de desembre del 1913 en què el rei signà el Decret de Mancomunitats Provincials. Només a Catalunya hi havia aquesta institució i **Prat de la Riba** n'era el 1r president (1914-1917) i el 2n va ser: **Josep Puig i Cadafalch** (1917-1924).

-La Mancomunitat perdurà fins a la Dictadura de PR (va reprimir durament el catalanisme); els primers temps es quedà sota el control del règim, però es va suprimir el 1925.

3.1. L'obra de la Mancomunitat

La Mancomunitat estava formada per tres institucions bàsiques (Presidència, Consell Permanent o Govern i Assemblea General). Va ser un gran èxit del catalanisme, però no donà autogovern, sinó que només permetia gestionar conjuntament les atribucions de les Diputacions. Les seves tasques eren:

- ❖ **La construcció d'infraestructures:** s'amplià la xarxa viària i ferroviària, i es millorà la xarxa telefònica.
- ❖ **L'assistència social:** unes de les institucions més emblemàtiques fou la Casa de Maternitat.
- ❖ **La reforma de l'administració local** (ajuntaments).
- ❖ **L'obra cultural** (tasca més perdurable): impulsà la recerca científica i la normalització del català; per això es crearen l'IEC, la Biblioteca de Catalunya, el Servei de Conservació i la Catalogació de Monuments.
- ❖ **La reforma educativa:** en els estudis primaris, secundaris i universitaris. L'objectiu era disminuir els nivells d'analfabetisme i dignificar l'escola, per tal de construir un país modern.

4.2.El catalanisme d'esquerres

- Durant els primers anys del segle XX, el catalanisme d'esquerres es caracteritzà per la seva manca de cohesió, la qual cosa dificultà el seu ascens electoral(estava format per molts grupets amb vots cadascun que feia que no tinguessin força electoral conjunta).

- Al 1910, els sectors esquerrans de la Solidaritat Catalana van constituir un partit republicà autonomista: la Unió Federal Nacionalista Republicana(UFNR). Tot i el seu èxit en les eleccions, no va aconseguir superar la competència(radicals d'Alejandro Lerroux).

↳ Al 1908, Lerroux va fundar el Partit Republicà Radical i va aconseguir aglutinar les classes populars amb un discurs demagògic(exagerat i directe), anticlerical i anticatalanista. /L'anarcosindicalisme(defensava condicions obreres) limità la difusió del catalanisme en els sectors més esquerrans de la societat.

- Conscients de la seva feblesa i per tal d'oposar-se als de dretes, la UFNR va buscar una aliança amb els radicals abans de les eleccions de 1914. Per això es va signar el pacte de **Sant Gervasi** entre el republicans autonomistes de la UNFR i els republicans radicals de Lerroux. Però les profundes diferències ideològiques entre els dos, van fer dissoldre la unió i també van provocar la desaparició de la UNFR.

- Al 1914, la Lliga va tornar a guanyar les eleccions a causa de la manca de coordinació dels d'esquerres. Després del fracàs electoral, van aparèixer altres iniciatives polítiques. Es fundà el **Partit Republicà Català**(1917), dirigit per Francesc Layret, Marcel·lí Domingo i Lluís Companys, que intentà unir sense èxit catalanisme i obrerisme. També es formà l'**Acció Catalana**(1922)que integrava: dissidents de la Lliga, antics membres de la UNFR i intel·lectuals independents(amb l'objectiu d'incorporar gent de diferents tendències).

- Les causes que van limitar el triomf del catalanisme d'esquerres estan lligades al context sociopolític de l'època que va retallar la seva base electoral. D'una banda, el poble era més proper al discurs de Lerroux i a l'anarcosindicalisme. De l'altre, cap partit no oferí un programa coherent que atragués les classes mitjanes, i tampoc no hi havia un líder carismàtic. La inestabilitat social provocada pels atemptats anarquistes i la repressió política allunyaren encara més el moviment obrer dels partits catalanistes.

- El 1922, Francesc Macià va entrar en la política mitjançant el partit **Estat Català**→representà l'inici de l'èxit de l'esquerra catalanista, que per 1a vegada adoptava plantejaments independentistes.

Durant la dictadura de Primo de Rivera(1923-1930), el partit passà a l'exili i organitzà el complot de Prats de Molló(1926)contra el règim i en defensa de l'alliberament nacional de Catalunya. L'intent fracassà, però l'episodi es convertí en un referent per als independentistes i va fer augmentar la popularitat de Macià davant la inactivitat dels polítics catalans. Finalment al 1931, Macià va participar en la creació d'**Esquerra Republicana de Catalunya**(1r partit que aconseguia aglutinar bona part de l'esquerra catalanista i que aconseguí l'hegemonia política durant la 2a Rep.).